

HET WOORD VAN DE WEEK

8 februari 1959

VERSCHIJNT WEKELIJKS

12e jaargang nr. 6

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Lezingen voor de radio

15 Februari — V.A.R.A. 9.45 — Prof. Dr. G. Stuiveling.
„De illusie van de toekomst”.

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. j., buitenland f 4,60 p. j., losse nummers f 0,25.

De Artsen- en rechterseed Levende Griekse Cultuurmonumenten

De Nederlandse artseneed luidt: „Ik zweer (beloof), dat ik de genees-, heel- en verloskunst volgens de daarop wettelijk vastgestelde bepalingen naar mijn beste weten en vermogen zal uitoefenen en dat ik aan niemand zal openbaren wat in die uitoefening mij is toevertrouwd of ter mijner kennis is gekomen, tenzij mijne verklaring als getuige of deskundige in rechten gevorderd of ik anderszins tot het geven van mededeling door de wet verplicht worde.” Hierop volgt een plechtige aanroeping van God. De Griekse artseneed, die afkomstig is uit de beroemde artsenschool van Hippocrates, luidt: „Ik zweer bij (en dan volgen allerlei goden), dat ik deze eed... zal vervullen naar mijn beste weten en krachten.” Na de verzekering, dat hij zich als goed lid van zijn gilde zal gedragen en geen beloning zal aannemen, zwoer de jonge dokter verder: „Ik zweer, dat ik mijn geneeswijze zal toepassen tot het welzijn van mijn patiënten naar mijn beste weten en krachten, niet tot hun schade of voor enig kwalijk doel. Ik zal, ook niet op verzoek, aan niemand een dodelijk medicijn toedienen, noch zal ik een raad in die richting geven. Evenmin zal ik aan een vrouw een staafje geven om de vrucht af te drijven. Maar ik zal mijn leven en mijn kunde zuiver en heilig houden. Wiens huis ik ook zal betreden, ik zal het betreden tot heil van de zieken, mij onthoudend van alle opzettelijk vergrijp of kwalijke handeling, in het bijzonder van verleiding van man of vrouw, van slaaf of van vrije. Wat ik ook zie of verneem betreffende het leven van de mensen tijdens mijn behandeling en zelfs daarbuiten, wat nooit naar buiten gebracht behoort te worden, ik zal erover zwijgen, beschouwende zulke zaken als heilige geheimen.”

Waarom mogen en deze eedsaflegging en de inhoud van de eed Griekse cultuurmonumenten heten?

1. Zij bewijzen — zeker al voor de 5e eeuw vóór onze jaartelling — het bestaan van een gilde van vakmensen, van genees- en heelmeesters, die op zuiver rationele wijze hun vak beoefenden. Een zeer belangrijke vooruitgang. Want al bestonden er voordien allerlei medicijnmeesters, die op grond van hun ervaring met geneeskrachtige kruiden en sappen ziekten wisten te genezen en wonden te helen, daarnaast werden overal en altijd weer toverpraktijken toegepast, bezweringen, magische trucs, wier bedenkelijk karakter verdervelijk was voor vele lijdens.
2. De inhoud bewijst dat het bezit van een sterk ontwikkeld verantwoordelijkheidsgevoel, van menslievendheid, zuiverheid en belangeloosheid als eis werd gesteld aan de dokter. Hij mag alleen letten op het belang van zijn patiënten. Hij mag zijn kunde niet tot eigen voordeel aanwenden, noch zijn contact met hen misbruiken vóór het uitleven van eigen zingenot. Maar mag die kunde ook niet ongebruikt laten, wanneer hij ziekten of letsels kan genezen of helen, noch mag hij wachten tot hij ontboden wordt. Hij moet zijn leven zuiver en heilig houden, binnen de bediening van zijn ambt.
3. Het beroep op de wetten bewijst de bescherming, die de gemeenschap op het gebied der geneeskunde verleende aan patiënten.
4. De arts moest voor ieder beschikbaar zijn. De betekenis van deze eis springt in het oog, wanneer gij bedenkt, dat er ook vele slaven in Griekenland werkten, mensen vaak van ander ras, godsdienst en taal. Een ethische eis, waarvan ik het gewicht nog eens bijzonder beseftte bij het zien van een foto in één onzer kranten in 1958, waaronder het volgende bericht stond afgedrukt: „Nabij Johannesburg in Zuid-Afrika werd een zevenjarige negerjongen aangereden door een vrachtauto en zwaar aan het hoofd verwond. Vijf en veertig minuten heeft hij op de weg gelegen, terwijl de politie het ongeluk onderzocht. Een ambulance was voor hem niet beschikbaar, omdat de ambulances worden gebruikt op basis van apartheid; wel waren ambulances voor blanken beschikbaar.”

Ik weet: men mag uit dit geval niet de algemene conclusie trekken, dat in Zuid-Afrika nooit een kleurling wordt geholpen, noch dat de artsen daar geen menselijke normen er op na houden. Maar het verschil is wél schrijnend: in Griekenland werd niet van discriminatie gerept, in Zuid-Afrika wordt zij door de Overheid als *beginsel* aanvaard, zelfs op het gebied van hulp aan lijdende medemens.

De Griekse eed spreekt voor zichzelf; hij gaat uit van hetzelfde verantwoordelijkheidsgevoel en van dezelfde humane gezindheid als de Nederlandse. Er zijn natuurlijk verschillen. U merkte op het ontbreken van honorarium: dit is te verklaren — maar niet binnen mijn beperkt bestek — uit het verschil in sociale verhoudingen. Maar de geest is dezelfde. Ik wijs nog op de eerbied voor het leven, sprekend uit de afwijzing van abortiva en euthanasie-middelen. En — last not least — op de eerbied voor de persoonlijkheid, waarvan het vereiste strikte ambtsgeheim getuigt. Want het Griekse artsengilde legde daarmee de basis voor een menselijke verhouding tussen arts en patiënt. Het begreep dat vrouwen en de daaruit voortkomende openheid niet te onderschatten factoren konden zijn bij de behandeling. Met wijs inzicht waakten Hippocrates en de zijnen ook op deze wijze voor het welzijn van de lijdenden.

Een tweede eed breng ik onder Uw aandacht. De aanhef van de Nederlandse rechterseed luidt: „Ik zal getrouw zijn aan de koning en de grondwet onderhouden en nakomen.” En na een even plechtige verklaring van de rechter, dat hij zonder omkering zijn ambt heeft verworven en zich nooit tijdens de bediening ervan zich zal laten omkopen, zweert hij aan het slot, dat hij zijn post met eerlijkheid, nauwgezetheid en onzijdigheid, zonder aanzien van personen zal waarnemen.

De eed van de leden der Atheense volksrechtbanken (ongeveer gelijkluidend met die der overheidspersonen en Raadsleden) hief aldus aan: „Ik zal mijn stem uitbrengen volgens de wetten en de besluiten van het Atheense volk en van de Raad van Vijfhonderd.” En verder: „Betreffende de aangelegenheden, waarover geen wetten bestaan, naar mijn beste weten zonder partijdigheid, voortvloeiend uit sympathie of antipathie. En ik zal stemmen over hem, wien het proces geldt, na aanhoren van aanklagers en verdedigers zonder onderscheid.” Dit zwoer ik bij Zeus, bij Apollo, bij Demeter enz. Dit lijkt alles zó vanzelfsprekend, dat oordelen naar de wetten, dat afwijzen van corruptie, die onpartijdigheid, dat gij mij vragen zult: „Waarom moet deze eed een cultuurmonument heten? Mijn antwoord is: omdat de inhoud noch de eed vanzelfsprekendheden waren in Athene voor het einde van de 6e eeuw vóór onze jaartelling. Immers, toen was in Attica en in vele andere Griekse streken de bloedwraak nog in zwang. Familie vocht tegen familie haar veten uit; zij had de rechtsvoltrekking in handen. De misdadiger werd niet persoonlijk verantwoordelijk gesteld, maar zijn hele geslacht, soms generaties lang. Onschuldigen moesten aldus boeten. Geen objectieve instantie maakte een eind aan de eeuwigdurende veten. De publieke opinie — het blijkt uit de litteratuur — kwam — aanvankelijk schuchter — tegen deze meer wraakdan rechtzoekende methoden op. Maar op den duur greep de gemeenschap in. Een wet van Drako is het bewijs en een in Olympia gevonden bronzen tablet toont ondubbelzinnig, dat het principe van persoonlijke verantwoordelijkheid, verbonden met dat van rechtspraak op grond van algemene wetten door daartoe aangewezen magistraten, ging zegeviereren. Het document is terecht genoemd een dubbele schakel in de keten, die eindigt met de Verklaring van de Mensenrechten. Voortaan belichaamden bovenpersoonlijke normen, door burgerijen vrijwillig erkend, namelijk wetten, het gezag. In Griekenland werd begrepen, dat het ontbreken van normbevattende wetten gevaarlijk kon zijn voor zuivere rechtspraak. Plato zegt: „De individu zal steeds particuliere belangen nastreven en deze stellen boven het recht en het goede. De wet is daarom in de levenspraktijk van het heden te verkiezen.” En zijn leerling Aristoteles onderstreept dit nog in de woorden: „Wie zegt, dat de wet moet leiden, schijnt te willen zeggen, dat de godheid en de zede moeten leiden. Maar wie zegt, dat de mens moet leiden, voegt er ook *dier* bij. In de mens praevaleren de gevoelens, maar de Wet is Rede zonder affect.”

Nog verder wonnen de zedelijke en zachtere krachten veld in Hellas. Ook daar kon men stemmen horen, die vergiffenis hoger stelden dan wraak. En enige eeuwen na Drako's wetten werd het beginsel der billijkheid naast of tegenover dat der strikte wettelijkheid doordacht, verdedigd en toegepast. Dit betekende weer een stap vooruit op de weg van de humaniteit. Sprekend treedt ons dit tegemoet in de schone woorden uit Aristoteles' „Rhetorica”, waarmee ik deze rede besluit: „Billijk is het, lankmoedigheid te betrachten tegenover dingen, die mensen kunnen overkomen en tegenover hun zwakheden, niet te letten op de letter van de wet, maar op de geest van de wetgever, niet op de daad van de beschuldigde, maar op zijn bedoeling, niet op het naakte feit alleen, maar in verband met alle omstandigheden, waaronder het plaatsvond, niet alleen op de dader, zoals deze zich liet

zien op het ogenblik van zijn vergrijp, maar ook op zijn karakter in zijn gewone doen.

Ziehier de klassieke formulering van het schone beginsel, dat steeds weer ook in onze rechtspraak doorbreekt.

Hoe men ook de artsen-, de rechterseed en de aangeduide rechts- en humaniteitsprincipes wil beschouwen — als oorsprongen van de onze of als parallellen ervan — zij bewijzen onze geestelijke verwantschap met Hellas, zij zijn levende Griekse cultuurmonumenten.

PROF. Dr. D. LOENEN

Mededeling aan onze lezers

Het begin van het jaar geeft de administratie altijd weer een grote hoeveelheid extra werk doordat de inning van de abonnementsgelden weer voor de deur staat. U kunt ons veel werk besparen door het verschuldigde bedrag voor 1959, t.w. f 4,—, vóór 15 februari 1959 op onze postrekening 30.49.60 over te schrijven.

Op 16 februari gaan onze kwitanties de deur uit en dat betekent 30 ct. kosten en tijd, welke wij graag voor andere doeleinden wilden gebruiken.

Voor uw medewerking, onze hartelijke dank.

CENTRAAL BUREAU